

DE COM ELS ALTARS TAMBÉ ES MOUEN: L'ALTAR DE SANTA MARIA DEL COR DE L'ESGLÉSIA DE SANT CRISTÒFOL DE TAVERTET.

Una de les joies que es conserven del patrimoni cultural de Tavertet és sens dubte la imatge de la Mare de Déu del Cor. Com el seu nom indica, aquesta imatge era inicialment en un altar que hi havia al cor de l'església de Sant Cristòfol. Ara a l'església parroquial de Tavertet no hi ha l'altar de Santa Maria, i ni tan sols queda el cor, només queda la imatge. Tanmateix no volem parlar ara de la imatge, sinó del cor i de l'altar de la Mare de Déu del Cor. Ho farem a partir d'unes notícies que ens proporcionen les visites pastorals a la parròquia de Tavertet.

Des de fa molts segles és obligació dels bisbes, per tal de portar un control efectiu del seu bisbat, de fer visites periòdiques a totes les parròquies i revisar-ne el seu estat i les seves mancances, en el que s'anomenen visites pastorals. D'aquestes visites se'n solia recollir una notícia escrita en els llibres o registres de visites pastorals conservats per la pròpia administració del bisbe, i a cada parròquia també es recollia notícia dels resultats i de les disposicions fetes pel visitador en les visites a la parròquia.

Sovint en aquestes visites s'hi troba informació interessant que serveix per a aclarir aspectes que difícilment es podrien aclarir per altres vies. Un d'aquests aspectes és el que pretenem tractar en aquest petit article, i és el del canvi de situació de l'altar de Santa Maria dins l'església parroquial de Sant Cristòfol de Tavertet.

La primera visita pastoral a la parròquia de Tavertet de la qual s'ha conservat documentació és de 1332. Aquesta, però, no informa de res més que del fet que el rector té una concubina a Vic¹. No hi ha cap referència a l'altar de Santa Maria, ni a cap altre altar, tot i que l'altar ja existia i que feia pocs anys, el 1320, havia estat ricament dotat per Berenguer de Tavertet, la seva muller Berenguera i els seus fills Pere, Arnau i Berenguer que hi havien fundat un benefici². La següent visita pastoral conservada malau-

radament ja és d'un segle més tard, de 1442. En aquesta ja surt esmentat l'altar de Santa Maria. El beneficiat que hauria de tenir cura d'aquest altar és Guillem de Malla, que és qui detenta el benefici o fundació que hi ha associat a aquest altar, però ni hi resideix ni té cura que ningú el serveixi³. Un segle més tard, el 1538, el beneficiat de l'altar de Santa Maria és mossèn Cènties, i el visitador li mana que compri una tovalla per a l'altar⁴. El beneficiat no ho va fer, perquè un any més tard, el 1539 el visitador mana que s'apliquin les penes al beneficiat per no haver encara comprat les tovalles tal com se li havia manat⁵. Aquesta darrera comminació devia fer el seu efecte perquè quan dos anys més tard, el 1541, hi ha la següent visita, el visitador a banda de fer constar que el beneficiat és aleshores mossèn Sendra, fa constar també que a l'altar hi ha tres estovalles i un corporal⁶.

Uns anys més tard, el 1557, quan el rector de Tavertet era nominalment un canonge de Barcelona que es deia Antic Caralps, el

*Aquest és el lloc on hi havia el cor de l'església i l'altar de Santa Maria.
Foto: Ernest Gutiérrez*

visitador mana que s'engrandeixi l'altar de Santa Maria, sota pena d'excomunió i de 60 sous en cas que no es faci, però a banda d'això el troba ben cuidat, essent-ne el beneficiat Joan Cents⁷.

Deu anys més tard, el 1568, essent rector mossèn Francesc Soler, que resideix a la mateixa parròquia acompanyat per mossèn Aimeric que fa de vicari, a l'altar de Santa Maria s'hi tornen a trobar tres estovalles amb els seus corporals⁸. Aquest mossèn Francesc Soler pel que sembla va ser força anys rector de Tavertet perquè ja ho era com a mínim el 1567⁹, i consta encara com a rector l'any 1613¹⁰, encara que degué morir poc després perquè consta que ja és mort en la visita de 1615¹¹. És durant el seu llarg regim que té lloc el canvi de situació de l'altar de Santa Maria, pels motius que veurem.

Si les visites que hem esmentat fins aquí parlaven simplement de l'altar de Santa Maria, la visita feta el 22 d'octubre de 1586 és la primera que informa explícitament de l'existència del cor i de la ubicació en el mateix de l'altar de Santa Maria: el visitador, mossèn Taravall, va visitar el cor de l'església, on, diu, hi ha l'altar sota invocació de Santa Maria i el trobà bé, i decentment adornat: *visitavit corum et in quo est positum altare sub invocacione beate Marie, bene et decenter ornatum*. El beneficiat de l'altar era mossèn Banús, i el visitador li mana, sota pena d'excomunió i de cinc lliures, que faci un pal·li —un frontal— de cuir amb daurats i amb la imatge de Santa Maria pintada al mig.¹²

Aquest mossèn Banús portarà bastants problemes per la seva falta de diligència, i pocs anys més tard se li retreurà l'incompliment de les obligacions i també del manament de fer el pal·li. En la visita de 1589 el canonge Celdoni Bonet, cabiscol i vicari general de la diòcesi i visitador, en fa una extensa referència, que s'anota en un català ben entenedor, que ens sembla interessant de recollir per la notable informació que dona:

Item visita lo altar de nostra Senyora, que està en lo cor de dita iglésia, bé y decentment ornat, \los quals ornaments són de la iglésia y no del benefici/, en lo qual y a un benefici fundat sots invocació de nostra Senyora lo qual obté T. Banús de Tavèrnoles. Provehí que dins quinze dies lo bene-

*ficiat comparega en Vich ab la dotalia y llevador de la renda de dit benefici sots pena de trenta sous.*¹³

Segons recull el visitador, el rector es queixa que el beneficiat que hi havia abans li pagava un ducat, i que des que el tal Banús és beneficiat, fa quatre anys que a l'altar no s'hi ha fet cap missa perquè no vol pagar, i tampoc no ha fet el pal·li que se li havia manat en anteriors visites. El visitador mana que se li segrestin les rendes del benefici. El rector ha de passar a cobrar aquestes rendes, i amb aquestes haurà de fer un pal·li d'or i pell i unes estovalles per a l'altar i haurà de dir les misses que s'hi acostumava a dir.¹⁴

Segons la notícia de la visita, davant de l'altar hi ha una llàntia i dos rotilles amb dos estadals que cremen els diumenges durant la missa matinal.

En aquesta mateixa visita també es mana posar una vidriera a la finestra de l'altar major perquè el vent no apagui la llàntia que crema sempre i que s'havia hagut d'apartar del seu lloc per evitar aquest inconvenient.

Tanmateix, d'aquestes disposicions del visitador, a diferència del tema de la vidriera que sembla que es va complir, el tema del pal·li i del benefici de Santa Maria seguia empantanegat quan es tornà a passar visita pastoral l'any següent:

Item visità lo altar de nostra Senyora en lo chor de dita yglésia ab ses estovalles, cobrialtar y devant de altar decents, sinó que dits ornaments són de la matexa iglésia y en dit altar y ha un benefici sots la matexa invocació del qual és beneficiat mossèn tal Banús de Tavèrnoles, y los fruyts de aquell foren sequestrats en la última visita y nomenat en sequestrador lo rector de dita yglésia al qual fonch manat que dels fruyts de dit benefici fos pagada la servitut de aquell que són XXIII sous quiscun any, y compràs un pàlit de or y pell y unes estovalles noves pera dit altar. E interrogat dit rector dix que encara no avia cobrat ninguns fruyts si bé és ver los té sequestrats conforme li és estat manat.

El visitador mana que el rector cobri les rendes pendents i compleixi el que se li va manar. Si no ho fa se li posarà una multa de 3 lliures barceloneses. De fet també mana que al beneficiat, que no ha complert res del que se li havia manat, se li executi la pena

de 30 sous i se li reitera que es presenti a Vic amb la documentació del seu benefici, sota pena de 3 lliures (60 sous)¹⁵. També es fa constar que la llàntia que hi ha davant l'altar crema només quan hi ha oli.

No és fins a la visita del 21 de novembre de 1591 que el beneficiat de l'altar de Santa Maria, el mateix Banús, sembla que assumeix les seves obligacions, i el visitador fa constar que ha obeït el que se li havia manat a la darrera visita¹⁶. És en aquesta visita, però, que el visitador dóna a conèixer un nou problema relacionat amb l'altar de Santa Maria, que és el que determinarà el seu trasllat:

Item per relatió del dit venerable rector y de Montserrat Nadal, obrés, se entengué que algunes persones en lo temps se deye la missa en dit altar de Nostra Senyora se aturaven y oïen la missa aturats en la escala de dit cor, faent impediment als que per dita escala debaxaven y per ventura cometent algunes males criances y irreverènties.

*Provehí que d'esta hora en avant ninguna persona se atrevesca aturarse ni pararse en lo temps se dirà la missa en dit altar en la dita escala sinó que vagen pujant o debaxant sens detenirse en ella, <sota> pena de excommunicació.*¹⁷

En la visita de 2 de juny de 1593 no es fa esment d'aquest problema, i en visitar *lo altar de nostra senyora en lo cor, en la qual y ha un benefici instituït sots la matexa invocació, lo qual obté tal Banús, clergue de Tavèrnolas*, només es mana al beneficiat que compri unes estovalles abans de dos mesos, sota pena d'excomunió i de 20 sous¹⁸, però en la visita que es fa el 2 de desembre del mateix any 1593 s'insisteix amb rotunditat en els desordres. La visita exposa que en l'altar de Santa Maria en el Cor de l'església de Tavertet hi ha un benefici fundat, de poc valor, del qual n'és beneficiat Jaume Vila, capellà de Vic, i que segons informació d'alguns capellans mentre s'hi fa missa moltes dones pugen i baixen per les escales i, el que és pitjor i més escandalós, s'aturen i es queden en el cor entre els clergues i capellans quan fan oració davant d'aquell altar. Per això, per acabar, diu, amb aquest escàndol i aquesta situació tan propera al pecat i per tal que no s'entorpeixi la missa, el visitador pren la següent i radical decisió:

*Provehí que dit altar juntament ab son retaula sia totalment tret de dit chor y los obrés qui són Pere Jofre y Montserrat Solrocha fassen baxar aquell bax en la dita Iglésia y colloquen aquell després auràn feta una capella dejús de la torra, en la qual faran una gentil portalada y desobre una volta grossa y faran enblanquir les parets de dita capella ab son caragol per a pujar a la dita torre, y assò faran de assí a la festa de Pascha de Resurrecció primer vinent, pena, quant en traure de dit chor lo dit altar y retaule de excomunió major, y de sinc lliures barceloneses applicadores la tercera part a la obra de la dita isglésia; quant emperò al fer de dita capella no imposam pena alguna perquè tinguen major ment en fer aquella.*¹⁹

Els obrers, els parroquians encarregats de les obres de l'església, havien de fer una capella sota el campanar, amb una portalada i volta, i havien d'enguixar les parets d'aquesta capella i de l'escala de cargol per pujar a dalt el campanar, i després havien de baixar a aquesta capella l'altar i el retaule.

En la següent visita, de 1595, no hi ha cap informació significativa: la concisa referència a l'altar i al seu benefici no deixen clar si s'havia portat a terme o no el trasllat:

Item visità lo altar de Nostra Senyora, bene et decenter.

*Item visità lo benefici de Nostra Senyora instituït en dit altar, lo qual obté mossèn Jaume Vila, prevere de Vich.*²⁰

Tanmateix, el fet que no s'insisteixi en el manament i que no s'apliqui cap de les penes que s'havien marcat en cas de no treure l'altar i el retaule del cor sembla indicar que el trasllat s'havia efectivament portat a terme, i que l'altar de la Mare de Déu del Cor havia deixat de ser al cor.

I de manera semblant és poc informativa la visita de 1596, en què només es tornen a reclamar ornaments per a dit altar:

Item visità lo altar de Nostra Senyora i lo benefici en aquell instituït.

*E per quant lo beneficiat de dit benefici a molts anys que cobra y may y ha fet ornaments alguns mana quey face dins quatre mesos estovalles, un palit y un devant de altar, y que pague la servitut que deu al rector.*²¹

Imatge de la Mare
de Déu del Cor
Foto: Arxiu

En la visita de l'any següent, de 1599, tenim la primera notícia de l'existència de la confraria del Roser, que s'hauria creat seguint la moda que s'estén per moltes parròquies de la Plana pels mateixos anys:

*Item visità lo altar de Nostra Senyora del Roser y la confraria del Roser en aquell instituida, bene.*²²

Més endavant es farien altres altars dins l'església de Tavertet, però això ja seria una altra història.

No sabem com va quedar realment instal·lat l'altar de la Mare de Déu del Cor quan es va baixar del cor de l'església i si es va instal·lar, segons el manat, en la capella oberta *ad hoc* al mur del campanar, encara que l'altar segueix sent esmentat en les visites posteriors. Les múltiples reformes posteriors, i especialment l'eixamplament de l'església a finals del segle XVII degué canviar notablement la disposició de l'església, i això ha de ser, si per cas, objecte d'ulteriors estudis.

La notable reforma de finals del XVII en certa manera deriva també d'una visita pastoral: així queda recollit en la visita de 9 de juny de 1687:

Item per quant quant havem reconegut que esta iglésia parroquial no és capaz

*perque tots los parroquians pugan en los dias de festa oir lo sant sacrifici de la missa, exortam y amonestam als habitants desta parròquia que quant antes pugan examplen esta iglésia fent la capella de Sant Isidro, que tenen intensió de fer, per lo qual considerant que la entrada de la obra no és suficient per los gastos de la fabrica, ni los parroquians tenen comoditats, aplicam per a fer los ornamentals mencionats en la antecedent provisió y per a comprar los materials de dita fàbrica totas las quantitats de diner que sobraran en la confraria de nostra senyora del Roser, del bassí de Sant Isidro i de altre qualsevol desta iglésia.*²³

La mateixa visita es refereix a l'altar de Santa Maria del Cor en disposar que es faci, *en lo altar de nostra senyora del cor, un pàlit de godamazil y una sacra.*

Rafel Ginebra i Molins

1. AEV, 1200-b, f. 84v (4 idus gener 1332)

2. Vegeu PLADEVALL, Antoni: Resum de la història de Tavertet. Parròquia de Sant Cristòfol, dins "Els Cingles", núm. 17, desembre 1984, p. 3-4.

3. AEV 1201-d, f. 27v (8 agost 1442)

4. AEV 1202-g, f. 176 (11 setembre 1538)

5. AEV 1202 g, f. 201 (22 agost 1539)

6. AEV 1203 a, f. 10 (14 octubre 1541)

7. AEV 1203 D f. 223v (agost 1557): Providet quod elongent altare beate Marie sub eadem pena.

8. AEV 1205, f. 177v (13 maig 1568).

9. AEV 1205, f. 54v (15 maig 1567).

10. AEV 1211 J, f. 77v (14 juliol 1613).

11. AEV 1213 A, f. 21 (5 setembre 1615). No hi ha cap element que faci pensar que no es tracta de la mateixa persona en tot aquest període.

12. AEV 1207 D, f. 133v (22 octubre 1586): Item visitavit corum et in quo est positum altare sub invocacione beate Marie, bene et decenter ornatum. Item visitavit beneficium sub invocacione et in dicto altari beate Marie fundato, quod obtinet T. Benus, clericus. Et providet quod dictus Banus intra tres menses proximos, pena excomunionis et quinque librarum faciet pro dicto altari unum pallium coreum et deauratum cum imagine beate Marie in medio illius depicta.

13. AEV 1208 B, f. 222 (6 juliol 1589).

14. AEV 1208 B, f. 222 (6 juliol 1589).

15. AEV 1209 A, f. 256v (15 octubre 1590).

16. AEV 1209-B, f. 82 (21 novembre 1591).

17. AEV 1209-B, f. 82 (21 novembre 1591).

18. AEV 1209 D, f. 196v (3 juny 1593).

19. AEV 1209 E, f. 179v (2 desembre 1593).

20. AEV 1210 B, p. 21v (30 juny 1595).

21. AEV 1210 C f. 78 (22 setembre 1596).

22. AEV-1210 E, f. 172v (28 setembre 1599).

23. Arxiu Parroquial de Tavertet, G-H/1, p. 16 (9 juny 1687).